

Muharrem KESİK, Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155), TTK. Yayınları, Ankara 2003, XXVIII+165s., 3 harita ve 14 resim.

Sultan I. Mesud devri Türkiye Selçuklu Devleti'nin yeniden toparlanıp Anadolu'ya hâkim bir güç haline geldiği bir dönemdir. Gerçekten zor bir görev üstlenerek Bizans, Haçlı, Ermeni ve Dânişmendliler gibi o sırada Anadolu'ya hâkim olmak isteyen devletlerle giriştiği mücadelelerden galip çıkan I. Mesud, Türkiye Selçuklu Devleti'nin bütünlüğünü yeniden sağlamış ve en önemlisi Anadolu'nun bir Türk yurdu olarak kalmasında büyük bir rol oynamıştır.

Burada tanıtmaya çalışacağımız eser, Sultan I. Mesud dönemi hakkında şimdiye kadar yapılmış tek bilimsel ve müstakil çalışma özelliğini taşımaktadır. Yazar, Önsöz (s. XI-XII) ve Kısaltmalar (s. XIV)'ın ardından hazırladığı çalışmada kullandığı Kaynaklar ve Araştırma eserleri tanıtıp tahlilini yapmaktadır (s. XV-XXVIII).

Giriş (s. 1-8)'te kuruluşundan Sultan I. Kılıç Arslan'ın 1107 tarihindeki ölümüne kadar Türkiye Selçuklu Devleti'nin tarihi ana hatlarıyla verilmektedir.

I. Bölüm (s. 9-31), "Mesud'un Tarih Sahnesine Çıkışı ve Sultan I. Kılıç Arslan'dan Sonra Türkiye Selçuklu Devleti'nin Durumu" başlığını taşır. Bu bölümde Mesud hakkında tespit edilebilen ilk bilgiler açıklanmakta ve çelişkili bilgilerin münakaşası yapılmaktadır. Daha sonra I. Kılıç Arslan'ın ölümü üzerine Tuğrul Arslan'ın tahta çıkarılması, I. Kılıç Arslan'ın oğlu Melikşâh (Şâhinşâh)'ın Malatya'da kendini sultan ilân

---

* Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi

etmesi, Türkiye Selçuklu Devleti'ndeki taht değişikliğinin yarattığı zayıflıktan yararlanan Bizans İmparatorluğu'nun Lopadion (Ulubat) taraflarındaki Türkler'e taarruz ettikten sonra Kapadokya emiri Hasan'ın Bizans birliklerine karşı giriştiği savaşta yenilgiye uğraması, bunun üzerine Sultan Melikşâh (Şâhinşâh)'ın Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos ile barış yapması, 1113 yılında Bizans topraklarına yaptığı sefer, Aleksios Komnenos'un Akşehir seferi ve Melikşâh (Şâhinşâh) ile imparatorun Afyon yakınlarında buluşup bir antlaşma yapmaları hakkında bilgi verilmektedir.

“Mesud'un Hükümdar Olması ve Türkiye Selçuklu Devleti İle Dânişmendliler Arasındaki Münâsebetler” başlığını taşıyan II. Bölüm'de (s. 32-49) Mesud'un Malatya'da hapisten kurtulup Konya'da tahta çıkması ve Melikşâh'ın öldürülmesi, Dânişmendli hükümdarı Emir Gazi ile ittifak yapıp Artuklular'dan Malatya'yı almaları, bu seferden yararlanan Mesud'un kardeşi Ankara meliki Arab'ın isyanı, Mesud ile Arab arasındaki savaşlar, Dânişmendli hükümdarı Muhammed ile Sultan Mesud arasındaki mücadele, Muhammed'in ölümü üzerine Dânişmendli Devleti'nin bölünmesi ve böylece Anadolu'da üstünlüğün Türkiye Selçuklularına geçmesi, Mesud'un Malatya'yı 1143, 1144 ve 1152 yıllarında üç defa kuşatması, Dânişmendliler'den Zülkarneyn ile Yağıbasan'ın Mesud'a itaat etmesi sonucu Malatya ve Sivas'ın Türkiye Selçuklu Devleti'nin hâkimiyeti altına girmesi açıklanmaktadır.

Eserin III. Bölüm'ü (s. 50-76) Türkiye Selçuklu Devleti ile Bizans İmparatorluğu arasındaki münasebetlere ayrılmıştır. Burada Sultan Mesud'un İmparator Ioannes Komnenos ve İmparator Manuel Komnenos ile arasındaki ilişkileri ayrıntılı olarak ele alınmaktadır: İmparator Ioannes'in Türkler'in elindeki Denizli'yi geri alması (1119), Uluborlu (Sozopolis)'yu ele geçirmesi (1120), Sultan Mesud'un Melik Arab'a karşı İmparator Ioannes'den yardım alması (1126), Ioannes'e isyan eden kardeşi Isaakios'un Mesud'a sığınması (1130), Mesud ile Ioannes'in Dânişmendliler'e karşı ittifak yapmaları (1134), İmparator Ioannes'in Çukurova ve Suriye bölgesine yaptığı ilk sefer (1137-1138), Niksar'ı kuşatması (1139-1140), Suriye'ye ikinci seferi (1142-1143), İmparator Manuel Komnenos'un Konya kuşatması (1146) konuları ele alındıktan sonra Bizans İmparatorluğu'nun Türkler'e karşı geleneksel olarak izlediği “iki rakip hükümdardan daha zayıf olanı destekleyip onların mücadelesinden yararlanarak Anadolu'da kaybettiği yerleri geri alma”

siyasetine dikkat çekilmektedir. Anadolu'ya düzenleyeceği seferlerde ise, Bizans'ın güçlüyü yani Dânişmendliler'in güçlü olduğu sıralarda merkezleri Niksar'ı, Türkiye Selçuklularının güçlü olduğu zaman Konya'yı hedef aldığı açıklanarak Bizans'ın asıl amacının Türkler'i Anadolu'dan kesin olarak uzaklaştırmak olduğu sonucuna varılmaktadır.

“Sultan Mesud ve II. Haçlı Seferi (1147-1148)” başlığını taşıyan IV. Bölüm (s. 77-98)'de Urfa'nın 1144 yılında İmâdeddin Zengî tarafından fethi üzerine düzenlenen İkinci Haçlı Seferi ordularının Anadolu'ya girişleri ve Mesud'un Haçlılar'a karşı mücadelede takip ettiği siyaset açıklanmaktadır. Bu bölümde ele alınan başlıca konular, Sultan Mesud'un İkinci Haçlı seferine Alman İmparatoru Konrad'ın ordusuna karşı kazandığı Dorylaion Zaferi (26 Ekim 1147), Fransa Kralı VII. Louis idaresindeki Haçlı ordusunun Anadolu'daki ilerleyişi ve Türkler'in akınları karşısında başarısızlığa uğrayıp büyük bir bölümünün yok edilmesi, kalan Haçlı birliklerinin ise Fransa kralı ve çok az sayıda birliğin Antalya üzerinden deniz yoluyla Antakya'ya geçmeleridir. Yazar burada sonuç olarak İkinci Haçlı Seferi'nin Batı Hıristiyan Dünyası için “tam bir fiyasko” olduğunu, Bizans ile Batı Hıristiyanları'nın arasındaki ilişkilerin de kopma noktasına gelmiş hattâ Avrupalı hükümdarlardan bazılarının İstanbul'a bir sefer yapmayı plânladıklarını ama bunu uygulayamadıklarını, kısacası seferin asıl hedefi olan İslâm Dünyası'ndan çok Doğu'daki Franklar'a zarar vermiş olduğunu vurgulamaktadır.

“Türkiye Selçuklu Devleti'nin Diğer Komşuları İle Olan Münasebetleri” başlığını taşıyan V. Bölüm (s. 99-113)'de öncelikle Sultan I. Mesud'un Zengîler yani Musul Atabegleri'nden İmâdeddin Zengî ve onun oğlu Nureddin Mahmud arasındaki ilişkiler ele alınmakta ve Mesud'un Nureddin Mahmud ile birlikte Bizans İmparatorluğu'na karşı verdiği mücadele bahsedilmektedir (1151). Bundan sonra sırasıyla, Sultan Mesud'un Artuklular, Büyük Selçuklular, Antakya Haçlı Prinkepsliği ve Urfa Haçlı Kontluğu ve son olarak Ermeni hâkimleri ile olan ilişkileri üzerinde durulmaktadır. Burada I. Mesud'un Antakya ve Urfa'daki Haçlı devletçiklerine karşı yaptığı ittifaklar ve yürüttüğü mücadeleler sonucunda Ayntâb (Anteb), Dülük, Râvendân, Kûrus, Burcû'r-Rasâs, Tell-Bâşir, Samsat ve Birecik gibi önemli yerlerin Türkler'in eline geçtiği, Antakya prinkepsi Raymond'un ve Maraş senyörü Renaud'un öldürüldüğü ve Urfa kontu II. Joscelin'in de esir edildiği böylece Haçlılar'a büyük bir darbe indirildiği vurgulanmaktadır. Mesud'un Ermeniler ile olan ilişkileri

hakkında ise, Bizans'ın Kilikya'daki Ermeni hâkimlerine karşı Mesud'dan yardım istemesi ve yapılan antlaşma neticesinde Mesud'un 1153 ve 1154 yıllarında Kilikya'ya yaptığı iki sefer açıklanmaktadır.

Eserin "Sultan Mesud'un Ölümü ve Şahsiyeti" başlığını taşıyan VI. Bölüm (s. 114-118)'ünde Sultan I. Mesud'un ölümü ve şahsiyeti hakkında kaynaklardaki bilgiler karşılaştırılarak ayrıntıları ile açıklanmaktadır. Burada en ilginç olan bir tespit, XII. Yüzyıl Haçlı yazarlarından Odo de Deuil'un Anadolu'dan "Turchia (Türkiye) adıyla bahsetmesidir. Böylece ünlü tarihçi C. Cahen'in Turchia adının III. Haçlı Seferi'nden (118) sonra kullanıldığına dair tezi de Sayın Kesik tarafından çürütülmüş olmaktadır.

VII. Bölüm (s. 119-135) "Teşkilât ve İdare, Kültürel ve Ekonomik Faaliyetler" başlığını taşır. Bu bölümde Sultan I. Mesud devrinde Türkiye Selçuklu Devleti'nde hükümdarlık sembolleri (başkent, saray, hutbe, sikke, taht, sancak, unvân ve lâkaplar), hükümet teşkilâtı, askerî teşkilât açıklandıktan sonra kültürel ve sosyal hayat üzerinde durulmaktadır. Ekonomik ve ticari Hayat alt-başlığı altında ise, hayvancılık, tarım, ticaret, vergiler, madenler anlatılmaktadır. Son olarak ise Sultan I. Mesud zamanındaki bayındırlık faaliyetlerinden bahsedilmekte mimarî eserlerden Konya Alâeddîn Câmii, Aksaray'daki câmi ve minber ve Amasya'da kurulan Simere şehri hakkında bilgi verilmektedir.

Eserde ele alınan konu Sonuç (s. 137-138)'ta değerlendirildikten sonra, "Mesud'un oğlu II. Kılıç Arslan'a dedesi Süleymanşah'ın ve babası I. Kılıç Arslan'ın bıraktığı devletten çok daha güçlü bir Türkiye Selçuklu Devleti bıraktığı belirtilmektedir.

Summary (İngilizce Özet (s. 139-140)'den sonra Sultan I. Mesud'un soy kütüğü (s. 141) ve döneminin Kronoloji (s. 143-146)'si yer almaktadır. Bibliyografya (s. 157-165), Kaynak eserler ve Araştırma eserler olmak üzere iki kısımda verilmiştir. Eser Dizin (s. 157-165) ile sona ermektedir. Ayrıca konunun daha iyi anlaşılabilmesi için 3 harita (Sultan I. Mesud Devri'nde Türkiye Selçuklu Devleti, II. Haçlı Seferi, II. Haçlı Seferi ordularının Anadolu'da izlediği yollar) ve 14 renkli fotoğraf da esere eklenmiştir.

Görüldüğü üzere eserde, Sultan I. Mesud dönemi Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi mevcut kaynaklardaki bilgilerin ışığı altında ayrıntılı, bilimsel, açık ve net olarak ortaya konmuştur. Sayın Kesik'i bu

çalışmasından dolayı kutluyor ve yurdumuz Anadolu'nun tarihiyle ilgili her zaman ihtiyaç duyup başvuracağımız bu tarz eserlerin sayısının artmasını diliyoruz.